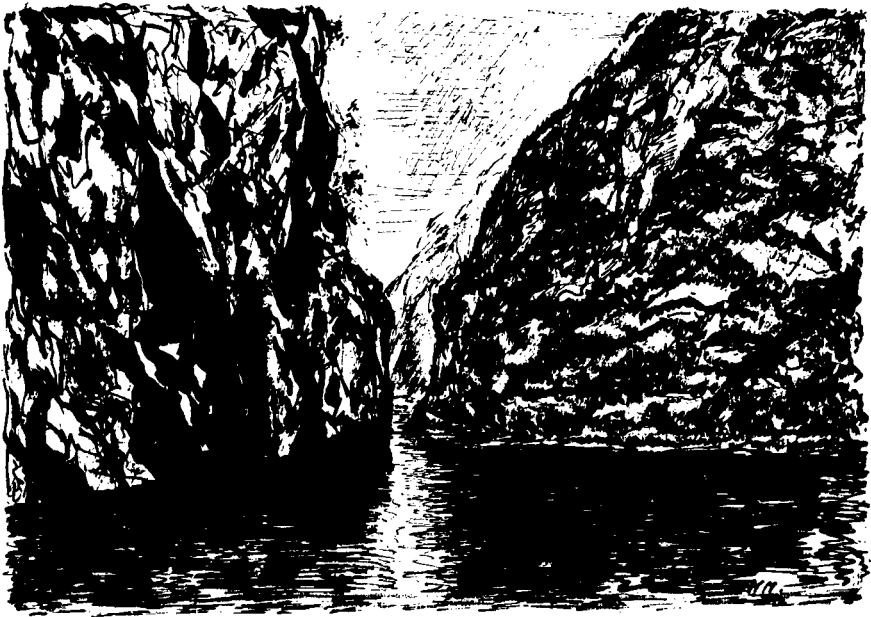

Fauna in en om Noorwegen

Hoofdstuk IV: Fjorden, Zee en Strand

Rekent men het gedeelte der Atlantische Oceaan, Noordzee, Skagerrak, Noorse zee en Noordelijke IJszee, waarvan de bodem als een voortzetting der kust onder water beschouwd kan worden, tot het Noorse faunagebied dan komen in dit gebied in het geheel 19 soorten walvisachtigen voor, de enige zoogdierorde die aangepast is aan een leven, uitsluitend in het water. Deze merkwaardige zoogdieren lijken veelal op elkaar, maar men kan ze toch in twee duidelijk verschillende onderorden verdelen: tandwalvissen (N: tannhvaler) en baardwalvissen (N: bardehvaler). Naast de bruinvis (N: nise) — de kleinste tandwalvis — komen in de Noorse zeeën nog de volgende familieleden voor: gewone spitsdolfijn (N: spiss-hval); butskop (N: bottlenos); potvis (N: spermhval); gewone dolfijn (N: delfin); tuimelaar (N: tumler); witte dolfijn of beloega (N: kvitfisk); de zeer snelle en gevreesde zwaardwalvis (N: spekkhogger); witsnuitdolfijn (N: kvitnos); witzijdedolfijn (N: kvitskjeving); grind (N: grindehval); en de karakteristieke narwal (N: narhval). Beide seksen van dit tandwalvisachtig zoogdier hebben twee tanden in de bovenkaak, welke bij het vrouwtje in het tandvlees verborgen blijven; bij het mannetje groeit de linker uit tot een schoefvormige gedraaide stoottand, die gebruikt wordt om platvissen en schelpdieren uit de modderbodem op

De fjordenkust van Noorwegen is een goed voorbeeld van een sterk gelede kust. De fjorden zijn door afsmelting van de pleistocene landschappen en stijging van het zeeniveau verdronken glaciale trogdalen; zij hebben vaak steile wanden en zijn over het algemeen diep en ver landinwaarts nog bevaarbaar.

te jagen. Zoals bekend hebben de baardwalvissen geen tanden, maar „zeven” zij het zeewater door de baleinen. Dit zijn driehoekige hoornplaten, die dwars in het gehemelte zitten, dicht achter elkaar, aan de schuine binnenrand gerafeld en daarmee tegen de dikke tong liggend. Zeven soorten zijn in de Noorse zeeën waargenomen. Een der bezienswaardigheden is de blauwe vinvis (N: blåhval), het grootste dier dat ooit heeft bestaan. Ook de gewone vinvis (N: finnhval); noordse vinvis (N: seihval) en de dwergvinvis (N: vågehval) mogen als deel van de Noorse fauna vermeld worden. Bultrug (N: knøl), Noordkaper (N: nordkaper) en Groenlandse walvis (N: grønlandssval) voelen zich eveneens in deze wateren thuis. Strandingen van walvisachtigen zijn niet geheel onbekend.

Zeeroofdieren:

De volgende groep dieren, die eveneens gespecialiseerd is voor het leven in zee, vormen de zeeroofdieren. Zij voeden zich voornamelijk met vis. De zeven in en om Noorwegen voorkomende soorten kunnen onderverdeeld worden in twee families: zeehonden en walrussen. In de bovenkaak van de mannelijke walrus (N: hvalross) ontwikkelen zich in de loop der jaren twee wortelloze hocktanden tot 80 cm lange en 4 kg zware slag­tanden. De lengte van dit grote zeeroofdier kan tot 5½ m bedragen; het gewicht tot 1500 kg. Ook de zeehonden met hun vinvormige poten zijn overwegend waterdieren. Algemeen is de gewone zeehond (N: steinkobbe). Verwante soorten zijn verder kleine zeehond (N: ringsel), baardrob (N: storkobbe), zadelrob (N: grønlandssel), grijze zeehond (N: havert); en klapmuts (N: klappmyss). Het voedsel voor de zeehonden bestaat vooral uit platvissen. De ergste vijand van de zeehonden is — buiten de mens — wel de ijsbeer (N: isbjørn), vooral in noordelijke streken.

Vogelleven:

De vogels van de Noorse kusten kunnen wij allereerst in twee grote groepen verdelen. De eerste groep waaronder de zeeduikers, drieteenmeeuw (N: krykkje), jan van gent (N: havsule), de alken, de zeeëenden, de noordse stormvogel (N: havhest), de noordse pijlstormvogel (N: havlire) en nog een paar soorten behoren, beschouwen we als vogels van de open zee, vogels die slechts uit node — broedtijd, storm — hun biotoop verlaten. De tweede groep omvat vogels die het strand bewonen, waaronder verschillende meeuwen, sterns, enkele eendachtigen, alsook plevierachtigen, zoals scholekster (N: tjeld), bontbekplevier (N: sandlo) en morinelplevier (N: boltit). Van de weinig soortenrijke familie der zeeduikers komen er in Noorwegen vier soorten voor: parelduiker (N: strolom); roodkeelduiker (N: smålom); ijsduiker (N: islom) en geelsnavelduiker (N: gulnebbloom). Anders is het met de eendachtigen gesteld. Deze soortenrijke orde — 140 soorten her en der ter wereld — versijnt regelmatig en soms in flinke aantallen. Het lijkt soms op een „droge” opsomming van namen, maar toch menen wij dat wij u de in Noorwegen voorkomende soorten niet mogen onthouden: dit zijn: kolgans (N: tundragås); dwerggans (N: dvergås); sneeuw­gans (N: snøgås); rotgans (N:

Een alk (N: alke) en enige papegaaiduikers (N: lunde).

ringgås); brandgans (N: kvitkinngås); canadese gans (N: canadagås); bergeend (N: gravand); eidereend (N: ærfugl); koningseidereend (N: praktærfugl); zwarte zeeëend (N: svartand); grote zeeëend (N: sjø-orre); ijseend (N: havelle); en toppereend (N: bergand).

De familie van de meeuwvogels, gesplitst in vier onderfamilies; meeuwen, sterns, jagers en schaarbekken telt ongeveer 120 soorten, waarvan een 20-tal de fjorden, zee en strand als hun biotoop beschouwen. Op de lijst komen de volgende namen voor: dwergmeeuw (N: dvergmåke); burgemeestermeeuw (N: polarmåke); kleine burgemeestermeeuw (N: grønlandsmåke); mantelmeeuw (N: svartbak); kleine mantelmeeuw (N: sildemåke); zilvermeeuw (N: gråmåke); stormmeeuw (N: fiskemåke); kokmeeuw (N: hettemåke); ivormmeeuw (N: ismåke); dwergstern (N: dvergterne); visdiefje (N: makrellterne); noordse stern (N: rødnebbterne); grote stern (N: splitterne); lachstern (N: sandterne).

Van de alkenfamilie zijn zeekoet (N: lomvi); kortsnavelzeekoet (N: polarlomvi); alk (N: alke); kleine alk (N: alkekonge); zwarte zeekoet (N: teiste) en papegaaiduiker (N: lunde) als specifieke soorten zeer bekend. Vooral de laatste is een prachtige vogel, in de zomer vooral herkenbaar aan de zeer grote driehoekige, rood-, blauw- en gele, sterk gegroefde en zijdelings afgeplatte snavel, de korte en dikke gestalte — ongeveer 30 cm — met grote kop, wit en zwart vederkleed, zwarte halsband en groten-deels vermiljoenrode poten en zwemvliezen, die in de vlucht achteruit worden gestoken. De eerste kenmerken zijn bij de jongere exemplaren minder duidelijk te zien. Nu zijn al deze kenmerken natuurlijk slechts op korte afstand waarneembaar, maar de papegaaiduiker is zo'n rustige vogel, dat iedere natuurliefhebber hem gemakkelijk kan observeren en zeker met een kijker. Een ander gemakkelijk kenteken van deze kustvogel, vooral in de broedtijd, is zijn roep, namelijk een rauw en knorrend „Arr... arr... arrrrr”. Dit en de lompe ietwat komische verschijning zijn kenmerken waarin zelfs de leek zich niet kan vergissen. Wat uiterlijk betreft lijkt hij enigszins op de papegaaien uit de tropische streken, van-

daar de zeer juist gekozen benaming. Zonder deze papegaaiduikers zouden de kusten van Noorwegen een bekoorlijk levend accent armer zijn. In deze vaak eenzame streken op rotsige eilanden en klippen, ver van de bewoonde wereld, hebben de papegaaiduikers hun broedplaatsen. Overigens zijn zij vogels van de open zee.

Zij nestelen gewoonlijk in grotere of kleinere kolonies, vaak te samen met andere alkachtige vogels. Zij broeden in een natuurlijk hol of spleet tussen de rotsblokken van de steile klifkusten der vogelbergen, doch hoofdzakelijk in oude konijnenpijpen of zelf gegraven holen in de met grassen begroeide humusachtige turflaag, welke de vogeleilanden veelal bedekt. Hier legt het vrouwtje in april één wit, bij hoge uitzondering twee witte eieren, (60 x 40 mm), die soms enige weinig sprekende violette onder-vlekken vertonen. Nu zit het mannetje, dan het vrouwtje ernstig op de eieren, die zich onder hun witte borst beginnen te ontwikkelen. Na veertig dagen broeden bemerkt het ouderpaar voor het eerst iets van het leven der jongen. Dan breekt de eierschaal onder het gehamer van het snaveltje open; dan boort de snavel zich naar buiten, tot eindelijk de welving van het ei openbarst en onder gedrang en geschuif de jonge vogel voor de dag komt, een klein bruin donzen balletje. Jonge papegaaiduikers blijven lang in het nest. Na ongeveer zes weken zijn de jongen eindelijk oud genoeg om voor zichzelf te kunnen zorgen. Het voedsel bestaat in hoofdzaak uit kleine zeevis. Kreeftjes en wormen zijn erg in trek, maar ook kleine schelpdieren worden evenmin versmaad. Bij voeding van de jongen worden de visjes dwars in de bek — aan iedere kant 5 tot 6 stuks — getrans-

Zeearend (N: havørn).

porteed. Op de Noorse kusten spoelt menig papegaaiduiker — vooral in de winterperiode — als stookolieslachtoffer aan op het strand of de klippen. Daarom, en niet alleen terwille van de aantrekkelijkheid maakt hij aanspraak op onze bescherming. De papegaaiduiker behoort bij het Noorse kustlandschap, wij zouden onze gevederde „vriend” daarin niet graag willen missen.

Als wij spreken over vogels, die aan de kusten voorkomen denken wij

Dricteenmeeuw (N: krykkje).

direct aan de verschillende waadvogels, waaronder steenloper (N: steinvender); zilverplevier (N: tundralo); bonte strandloper (N: myrsnipe); kanoetstrandloper (N: polarsnipe); krombekstrandloper (N: tundrasnipe); paarse strandloper (N: fjæreplytt); tureluur (N: rødstilk); grauwe franjepoot (N: svømmesnipe); rosse grutto (N: lappspove) en kleine strandloper (N: dvergsnipe). Naast de plevieren en snippen willen wij nog de strand-

leeuwerik (N: fjellerke) en een tweetal gorzen noemen, nl. sneeuwgorz (N: snøpurv) en ijsgorz (N: lappspurv).

Tot de roofvogels behoren zo'n 300 soorten, die in alle werelddelen voorkomen. Een der grootste arenden is de zeearend (N: havørn) die behalve vis ook eenden en ander gevogelte buit maakt. Met zijn vleugelspanning van twee en halve meter en zijn zeer krachtige snavel is deze kloeke roofvogel een imposante verschijning. Meestal bouwt hij zijn nest hoog op de rotsrichels.

Een kleinere „bloedverwant”, de giervalk (N: jaktfalk), „slaat” zijn prooi meestal in de lucht.

Zwerftocht onder water

Zeven procent van de Noorse bevolking is in de visserij werkzaam. Bij de eilandengroep Lofoten wordt vooral kabeljauw (N: torsk) gevangen, verder zuidelijk tussen Ålesund en Stavanger voornamelijk haring (N: sild) en schelvis (N: hyse) en in het Skagerrak sprot (N: brisling); noorse kreeft (N: sjøkreps) en gewone garnaal (N: sandreke). De zeebaars (N: havåbor) speelt in Noordelijker wateren en in de vangsten der Noorse vissers een minder grote rol dan die van hun collega's in tropische zeeën. Lopen wij in Stavanger, Hammerfest, Bergen of Trondheim over de vismarkt of door de vishal dan zien wij daar meestal de makreel (N: makrell) liggen, hetzij vers, hetzij gerookt of gestoomd. Minder algemeen dan de makreel, maar toch veelal op de markt vertegenwoordigd zijn wijting (N: hvitting); geep (N: hornigel); spiering (N: krøkle) en zeepaling (N: havål).

Een natuurlijke scherp begrensde groep vormen de platvissen. Het lichaam is hoog en sterk zijdelings afgeplat. De ogen staan aan één zijde van de kop. Tot de aan de Noorse kust voorkomende soorten behoort naast de tarbot (N: pigghvarr), ook de griet (N: sletthvarr) en de heilbot (N: kveite). Alle platvissen zijn in Noorwegen vaak van groot economisch belang. De schol (N: gullflyndre) is zeker de populairste soort tesamen met bot (N: skrubbe), schar (N: sandflyndre) en tong (N: tunge). Minder bekend zijn tongschar (N: lomre) en dwergtong (N: glasstunge).

Rariteiten als de gewone rog (N: piggs skate); vleet (N: stors skate); grote pijlinktvis (N: akkar) en gewone inktvis (N: vanlig blekksprute) ontbreken ook hier weer niet. Zelfs haaien geven „acte de présence”! Op de lijst staan naast ruwe haai (N: gråhai); doornhaai (N: pigghå) ook blauwe haai (N: blåhai) en reuzenhaai (N: brugde).

De zeepier (N: fjæremark) uit de familie der borstelwormen is een echte sliketer. Zij nemen door de mond slik op, verteren hieruit de organische bestanddelen en persen de onverteerbare restanten door de anus uit. De kronkelbergjes op het slik wijzen direct op hun aanwezigheid. De eendemossel (N: svartstilket andeskjell) vinden wij vaak vastgehecht op stukken hout. De naam mossel is overigens misleidend want deze dieren behoren tot de familie der rankpootkreeften.

Een zeer algemene krabbensoort langs de Noorse kusten is de gewone strandkrab (N: strandkrabbe). Enkele andere voorkomende soorten zijn de noordzeekrab (N: taskekrabbe), herkenbaar aan de zwartgepunte scharen, de spinkrab (N: pyntekrabbe) en gewone zwemkrab (N: vanlig svømmekrabbe).